

Дем'яненко Т.А. Полікультурна освіта як частина педагогічної культури викладачів вищих навчальних закладів/ Т.А. Дем'яненко, С.С.Кірсанова // збірка наукових праць міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 200-ліття Варшавського університету "Pedagogika. Osiągnięcia naukowe, rozwój, propozycje" - Варшава, Польща, 29-30 вересня, 2016 – с.47-51(0,3 др.ар.) (друковане, нефакове) (РІНЦ)

Кірсанова С.С. Дем'яненко Т.А.

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

ПОЛІКУЛЬТУРНА ОСВІТА ЯК ЧАСТИНА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Ключові слова: полікультурність, полікультурна освіта, міжкультурна компетентність

Key words: polyculture, polycultural education, intercultural competence

З урахуванням нових соціокультурних реалій світова педагогічна думка розробляє відповідні напрями освіти. Доповідь міжнародної комісії ЮНЕСКО про глобальні стратегії розвитку освіти в ХХІ сторіччі підкреслює, що освіта повинна сприяти тому, щоб людина усвідомила свої корені і тим самим змогла визначити своє місце у світі [4].

В Україні формується традиція полікультурної освіти, що включає і соціокультурні цілі: ознайомити дітей та підлітків не тільки із різними культурами, але і навчити жити у співтоваристві, де їх вплив накладається один на одного [3, 29]. Перехід до компетентнісної, особистісно-орієнтованої освітньої парадигми у другій половині ХХ сторіччя є наслідком процесів глобалізації та інтеграції всіх сфер людської діяльності. Ці процеси відбуваються у світовому співтоваристві, типовою особливістю якого є полікультурне середовище. Зміна характеристик і умов освітнього простору в сучасному полікультурному світі формує соціальне замовлення на

підготовку педагогів – компетентних фахівців, які вміють вести діалог, знаходити змістовні компроміси, поважають думку іншого, прагнуть до взаєморозуміння, співробітництва й неконфліктне співіснування з представниками різних культур. Таким чином, система освіти сьогодні вимагає підготовки фахівців з високим рівнем полікультурної професійно-педагогічної компетентності. Разом з тим, сьогодні освітній процес у вищому навчальному закладі, де закладаються основи полікультурної компетентності студентів, не повною мірою реалізує потенціал для вирішення даної проблеми. Можливо, причини такої ситуації полягають в тому, що існуючі підходи та, як наслідок, педагогічні технології, не передбачають постановку даної проблеми, як завдання освітнього процесу, або не враховують інтегративну природу полікультурної компетентності.

Полікультурна освіта дає можливість глибше вивчити та усвідомити різні народи, що заселяють світ. Культурні відмінності, які визначають приналежність людини до тієї чи іншої групи, є найбільш очевидним проявом розмаїття цінностей і точок зору. Ці відмінності є продуктом еволюції кожного народу, його пристосування до свого середовища й обставин життя з метою задовольнити потреби, загальні для всіх груп, для всіх народів. Сьогодні полікультурна освіта має цілий ряд передумов:

а) полікультурні: прийняття Болонської декларації повної поваги до різноманітних культур, мов, національних систем освіти;

б) політолерантні: Загальна декларація прав людини; Декларація принципів толерантності, затверджена та підписана 16 листопада 1995;

в) етноконфліктологічні: загострення міжнаціональних, міжетнічних відносин, конфесійні конфлікти; зростання соціальної напруженості, руйнування крихкого співіснування багатонаціональних регіонів; сприйняття інших культур через призму своєї культури;

г) соціально-міграційні; міграційні потоки, проблема адаптації мігрантів, формування взаємовідносин мігрантів та корінного населення; ускладнення демографічних процесів;

д) етнокомунікативні: процеси глобалізації та культурної динаміки; мова – засіб збереження і передачі інформації та управління людською поведінкою; інтеграція суспільства, зростання взаєморозуміння між людьми, їх компліментарність, солідарність, взаємодопомога;

е) педагогічні: входження України у Болонський процес, формування зони європейської вищої освіти (розширення попиту та конкурентоспроможності вищих навчальних закладів Європи);

ж) психологічні: світ людського спілкування складний і суперечливий; психологічний стан людей, що опинилися залученими в міжнаціональні конфлікти; емоційна напруженість локалізує функції свідомості тощо.

Полікультурна педагогіка – молода наука, однак, її актуальність очевидна, бо вона оцінена сьогодні, як неодмінний інструмент виходу з кризи виховання і освіти, що сприяє гармонізації відносин представників різних цивілізацій і культур. Існування культурних відмінностей, властивих полікультурному суспільству, не могло не віддзеркалитися у системі освіти.

Так, в останні роки очевидним є факт, що студенти різних культурних і расових груп повинні навчитись уживатися разом і поважати різні культурні традиції [1]. В результаті відбулися зміни у підходах до навчання у ВНЗ, що призвело до розробки полікультурної освіти, яка включає в себе повагу і визнання мов та культури всіх етнічних груп. В умовах полікультурної реальності, коли контактують люди, що належать до різних лінгвокультурних спільнот, взаємовплив і взаємопроникнення культур веде до акультурації членів соціумів, що з'єднують у своїй свідомості різні культури. Міжкультурний компонент спілкування – явище багатостороннє і передбачає вивчення внутрішніх (спілкування між представниками різних

етнічних груп всередині полікультурної держави) і зовнішніх (спілкування між представниками різних держав) аспектів відмінностей у спілкуванні.

Вивчення всього комплексу, перерахованих вище соціально-культурних, педагогічних і психологічних передумов, дозволяє виділити найбільш поширені в світовій педагогіці підходи до розуміння сутності полікультурної освіти. Однією з основних завдань, що стоять перед сучасною освітою, – є виховання особистості, здатної пізнавати і творити культуру за допомогою діалогічного спілкування, що вимагає від усіх учасників педагогічного процесу високого рівня комунікативної культури, комунікативної компетенції, розвинених навичок спілкування.

Аналіз стану проблеми в практиці українських навчальних закладів показує, що міжкультурна освіта сьогодні – не даність, а необхідність як на рівні педагога (недостатнє усвідомлення важливості спеціальних зусиль з виховання терпимості культурних відмінностей, формування міжкультурної компетентності і відсутність необхідних методичних умінь), так і на рівні освітнього закладу в плані методичного обладнання, у тому числі відповідними за змістом підручниками гуманітарного циклу. Існують протиріччя між вимогами, що пред'являються до рівня розвитку комунікативних навичок студентів та їх реальними здібностями. Труднощі, які відчують студенти при побудові висловлювань, налагодженні конструктивного діалогу, організації полеміки, пасивність у груповий і колективній діяльності свідчать про відсутність комплексного педагогічного підходу, спрямованого на системний розвиток комунікативних навичок у процесі спілкування. Студенти різних спеціальностей, особливо педагогічних, повинні вміти працювати з різними, в культурному відношенні, людьми, вільно розуміти людську відмінність, бути толерантними до них.

З метою формування такої готовності Т.Б. Менська [2] виділяє ряд основних сфер, в яких у студентів повинні бути сформовані певні

компетенції відповідно до вимог полікультурної освіти. До таких належать: культура і плюралізм: істота культури; різноманітність і особливості культур; співвідношення культур; динаміка культури (культурні зміни, походження культур); комунікація та культурні бар'єри: теорія комунікації; культура і різноманітність форм виховання; основна мова і невербальна комунікація; мови і різноманітність способів мислення, пов'язаних з культурою; психосоціальна ідентифікація та міжнаціональні зв'язки: культурні відмінності і становлення психосоціальної ідентифікації (зняття відмінностей, асиміляція, закріплення відмінностей, сегрегація); етноцентризм, расизм, дискримінація; стереотипи; взаєморозуміння культур, бюрократія і положення меншинств, соціополітичні аспекти. Головною метою міжкультурного компонента освіти є також вироблення у майбутніх педагогів навичок міжкультурної компетенції. До них відносяться: чутливість до культурних відмінностей, повага до унікальності культури кожного народу, терпимість до незвичайного походження, бажання позитивно ставитися до всього несподіваного, готовність реагувати на зміни, гнучкість у прийнятті альтернативних рішень і відсутність завишених очікувань від спілкування з представниками інших культур. Ці навички є містками до розуміння представників інших культур і народів, врегулювання конфліктних ситуацій, а також основою для міжнаціонального і міжетнічного спілкування громадян України, як у середині держави, так і за її межами. При відборі змісту полікультурної освіти слід враховувати: соціокультурне оточення студентів; індивідуальні інтереси студентів до проблем полікультурного суспільства в цілому або окремих соціокультурних груп; непостійну соціокультурну ситуацію в регіоні (процеси зближення країн, етнічних та конфесійних груп); етнічні, соціально-економічні особливості регіону; методологічні, методичні та особистісні можливості як кожного окремого педагога, так і всього педагогічного колективу. При відборі форм навчальної діяльності викладач повинен спиратися на зворотний зв'язок у

роботі зі студентами, яка може бути організована через діалогові форми роботи – інтерактивні семінари, конференції, колоквиуми, рольові ігри і т. д. Одна з головних вимог при цьому – створення комфортних умов, виключають недовіру і емоційно-моральну напруженість, а також використання освітніх можливостей соціального середовища. Освіта виступає як своєрідна модель відповідної культури, яка вбирає в себе безліч різночасових пластів. Можна сказати, що сучасний етап розвитку культури не має адекватної їй системи освіти. Це обумовлює інтенсивні пошуки оптимальної моделі освіти. Полікультурне середовище дозволяє виховувати студентів у дусі толерантності в умовах реального діалогу культур. Відсутність належної уваги до полікультурної освіченості індивіда призводить до прояву з його боку соціально-культурної нетерпимості та ворожості до оточуючих його людей. Полікультурна освіта передбачає стирання національних відмінностей між етносами, воно створює основу для взаємозбагачення культур в навчально-виховному процесі. У процесі полікультурної освіти повинні вирішуватися питання формування у студентів уявлення про культуру і культурне різноманіття, їх залучення до культурних цінностей, формування позитивного ставлення до своєї культури, виховання у них толерантного ставлення до культурних відмінностей.

Полікультурне середовище дозволяє виховувати студентів у дусі толерантності в умовах реального діалогу культур. Відсутність належної уваги до полікультурної освіченості індивіда приводить до прояву з його боку соціально-культурної нетерпимості та ворожості до оточуючих його людей. Полікультурна освіта передбачає стирання національних відмінностей між етносами, воно створює основу для взаємозбагачення культур в навчально-виховному процесі.

Відзначимо, при формуванні компетенції у майбутніх педагогів основним методом полікультурної педагогічної освіти є проблемне навчання, коли знання набуваються в ході дискусій, при подоланні певних

труднощів у їх розумінні. На практичних заняттях студенти з педагогічних дисциплін систематично аналізують різні педагогічні ситуації міжнаціонального і міжкультурного спілкування, шукають вихід з них шляхом організації діалогу [4]. Полікультурний вчитель повинен мати здатність одночасно вчити і виховувати. Особистісні якості полікультурного вчителі повинні перебувати в гармонії з професійними знаннями та здібностями. Теорія і практика освіти визначають орієнтири професійної діяльності сучасного вчителя з позиції гуманістичної парадигми. Таким чином, вища професійна освіта покликана формувати особистість майбутніх вчителів, що цінують культурну спадщину суспільства, пропагують плюралізм, гуманізм і толерантність.

Література:

1. Воробьева О.В. Профессиональная подготовка будущего учителя начальных классов в современных образовательных условиях // Педагогические и психологические науки: актуальные вопросы. Материалы международной заочной научно-практической конференции (31 октября 2012 г.) sibac.info/index.php/
2. Джуринский А.Н. Педагогика в межнациональном мире: учебное пособие для студентов вызов, обучающихся по специальностям: «Педагогика и психология», «Педагогика» – М.: Гуманитар. изд. центр. ВЛАДОС, 2010. – 240 с. – С. 103-104.
3. Дмитриев Г.Д. Многокультурное образование. М.: Народное образование, 1999. – 208 с.
4. Кокоева Н.В. Подготовка студентов педагогического вуза к работе в поликультурной среде школы// Материалы III Международной научной конференции Полилингвальное образование как основа сохранения языкового наследия культурного разнообразия человечества. – Владикавказ: Издательство СОГПИ. – 2010. С 147-149.

5. Радионова Н.Ф. Современные ориентиры обновления педагогического образования и федеральный государственный образовательный стандарт третьего поколения // Вестник Герценовского университета, №10. – 2008. С.67 – 76.

6. Слостенин В.А., Исаев И.Ф., Шиянов Е.Н. Педагогика: Учеб. пособие для студ. Под ред. В.А. Слостенина. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

7. Ултургашева О. Г. Поликультурное образование как теоретическая основа подготовки педагогических кадров для национальной школы //Известия РГПУ им. А.И. Герцена. 2006 №4
<http://cyberleninka.ru/article/n/polikulturnoe-obrazovanie-kak-teoreticheskaya-osnova-podgotovki-pedagogicheskikh-kadrov-dlya-natsionalnoy-shkoly>